

*Хорошковська-Носач Т. П.,
науковий співробітник
відділу навчання мов національних меншин та зарубіжної літератури,
Інститут педагогіки НАПН України,
м. Київ, Україна*

ДО ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ В ПІДРУЧНИКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДЛЯ 5 КЛАСУ ЗЗСО

Реалізація компетентнісного підходу до навчання є одним із пріоритетних напрямів освітньої політики в Україні.

У Законі України «Про освіту» [2] компетентність визначається як динамічна комбінація знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати навчальну діяльність. Відповідно, у процесі компетентнісного навчання учні повинні не лише засвоїти певні знання, оволодіти вміннями й навичками, способами діяльності, а й навчитися застосовувати їх у щоденній практичній діяльності з метою розв'язання різноманітних життєвих ситуацій.

У вересні 2020 року затверджено Державний стандарт базової середньої освіти [1], який продовжує ідею компетентнісного підходу реформи «Нова українська школа» у 5–9 класах. Документ став основою для розроблення проекту Типової освітньої програми для 5–9 класів закладів загальної середньої освіти (далі – ЗЗСО). У зв'язку з цим набуває актуальності проблема оновлення змісту освіти й створення сучасних підручників, яким належить важлива роль у побудові компетентнісно орієнтованого навчання.

Зауважимо, що для 5–9 класів ЗЗСО з навчанням мовами національних меншин відсутні спеціально розроблені програми й підручники з української літератури. Вивчення предмета здійснюється за навчально-методичним забезпеченням, створеним для ЗЗСО з навчанням українською мовою, рівень вимог яких значно завищений з огляду на попередню навчальну й мовленнєву підготовку школярів. На нашу думку, у зазначених закладах освіти мають використовуватися спеціальні програми й підручники, у яких будуть ураховані особливості рідної для учнів мови та їхній попередній навчальний досвід, зокрема значно менший словниковий запас, порівняно з учнями-українцями, та недостатньо сформована навичка читати українською мовою.

Під час створення підручників для 5 класу ЗЗСО з навчанням мовами національних меншин мають ураховуватись особливості рідної учням мови, знання, одержані на уроках рідної та зарубіжної літератур, принцип комунікативної спрямованості навчання, позитивної мотивації навчального процесу тощо.

На що варто звернути увагу авторам компетентнісно орієнтованих підручників української літератури для 5 класу ЗЗСО з навчанням мовами національних меншин? На нашу думку, насамперед, необхідно переосмислити спосіб подання навчального матеріалу, що стосується теорії літератури, біографічних відомостей про письменників, творчість яких вивчається, системи запитань і завдань, ілюстративного матеріалу підручників тощо.

Теорія літератури.

1. Зміст літературознавчих понять розкривати через цікаві й доступні для учнів вступні статті, які сприятимуть актуалізації знань, здобутих раніше на уроках рідної та зарубіжної літератур, та спонукатимуть до мисленнєвої діяльності.

2. Вивчення літературознавчих термінів пов'язувати з конкретним художнім твором і на його прикладі розкривати сутність виучуваного поняття.

3. Під час викладу теоретичного матеріалу вести діалог з учнями – звертатися до них, урахувати їхні попередні знання й життєвий досвід, що допоможе учням осмислено сприйняти інформацію і поступово прийти до розв'язання проблеми.

Біографічні відомості про письменників.

1. Подавати учням цікаві біографічні відомості про митців слова, не переобтяжуючи їх датами. Важливо, на нашу думку, створити емоційно-образний портрет письменника.

Запитання та завдання підручника.

1. Добирати запитання й завдання, які не стільки спрямовані на перевірку розуміння фактичного змісту твору, скільки спонукають учнів міркувати, самостійно формулювати думки, висловлювати власну думку щодо прочитаного, дискутувати.

2. Пропонувати завдання літературно-творчого характеру. Вони дадуть можливість учням творчо інтерпретувати художній текст, зрозуміти його підтекст та морально-ціннісну основу, сприятимуть збагаченню й активізації словникового запасу школярів, розвитку мислення і творчих здібностей, стимулюванню пам'яті, креативної й асоціативної уяви, розвитку вмінь формулювати й висловлювати думки, оцінні судження, ставлення, формуванню вмінь створювати власні тексти тощо.

3. Розробляти завдання, які спонукатимуть учнів до пошуку додаткових відомостей з інших джерел, взаємодії з однолітками та людьми старшого віку для запиту або обміну інформацією, що стосується виучуваного літературного та літературознавчого матеріалу.

4. Заохочувати учнів до використання сучасних інформаційних комп'ютерних технологій (QR-коди, віртуальні екскурсії, мультимедійні презентації, слайд-шоу, буктрейлери, добірки аудіо та відеоматеріалів тощо), які «відповідають читацьким інтересам і пізнавальним можливостям сучасних учнів» [3].

Ілюстративний матеріал.

1. Належну роль відвести ілюстративному матеріалу підручника. Він має бути підпорядкований, з одного боку, перевірці розуміння змісту художнього твору, а з іншого – розвитку вмінь зв'язного мовлення на основі прочитаного, осмисленню змісту художнього твору в контексті різних видів мистецтва [3]. Представлені в підручнику репродукції картин художників мають співвідноситись із темою, ідеєю та образами художніх творів, що текстуально вивчаються [3].

Дозволимо висловити припущення, що врахування зазначених пропозицій у процесі створення підручників української літератури для 5 класу сприятиме досягненню визначеної в Державному стандарті базової середньої освіти мети мовно-літературної освітньої галузі, що передбачає «розвиток компетентних мовців і читачів із гуманістичним світоглядом, які володіють українською мовою, читають інформаційні та художні тексти, зокрема класичної та сучасної художньої літератури (української та зарубіжних), здатні спілкуватися мовами корінних народів і національних меншин, іноземними мовами для духовного, культурного та національного самовираження та міжкультурного діалогу, для збагачення емоційно-чуттєвого досвіду, творчої самореалізації, формування ціннісних орієнтацій і ставлень» [1].

Ключові слова: компетентність, підручник, українська література, 5 клас, заклади загальної середньої освіти з навчанням мовами національних меншин.

Література:

1. Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 25.03.2021).
2. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 25.03.2021).
3. Яценко Т. О. Компетентнісно орієнтована літературна освіта в контексті завдань Нової української школи. *Наукові записки. Серія : Психолого-педагогічні науки*. 2018. № 1 (4). С. 43–48. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/715791/> (дата звернення: 26.03.2021).